

Moordende concurrentie, geringe omzetten

De markt van de straat

'(...) 'k Heb vier om een dubbeltje Nootemuskaaten/Foely en Pijpkaneel boven maaten/'k Maak laarsen schoon voor een klein loon/Ook roode en zwarte Hillegommer bessen/Eijeren en Augurkjes bij volle vlesschen/Wie ook Matten van doen/Sinaas Appelen en Mooije Lamoen.'
De venter had met zijn zangerige straatroep een groot gehoor, maar een klein onthaal.

De beroepsventers waren de ambulante kooplieden zonder winkel met de vaste klantenkring. Onder hen waren groentemanen, bakkers, melkboeren, visverkopers, ijsventers, petroleumventers, opkopers, colporteurs en de reizigers van fabrieken die met hun producten – radio's, stofzuigers – de klant opzochten. Amsterdam had op 1 januari 1936 5 527 ventvergunningen verdeeld. De meeste vergunningen waren voor de verkoop van haring en zuurwaren, aardappelen, groenten, bloemen en fruit.

Inferieur product

De venters hadden door de jaren heen hun vaste plaats gekregen in de economieën van de grotere steden. Zij verkochten levensmiddelen voor weinig geld. Zo profiteerden in het bijzonder de armsten onder de bevolking van goedkoop voedsel. Maar dat voedsel was vaak van slechte kwaliteit. De venter had nauwelijks bedrijfskapitaal, zodat hij vaak alleen uitschotpar-

tijen kon bemachtigen. In verhouding tot de kwaliteit betaalde de koper uiteindelijk dan toch nog teveel. Onderzoek van de Directeur van het Marktwezen wees uit dat onder de groente en het fruit dat de venters verkochten een hoog percentage afval was. Met gewicht werd geknoeid.

Een concurrent voor de winkelier was de venter slechts tot op zekere hoogte. De venter verkocht voor weinig geld een inferieur product. De winkelier won het op kwaliteit. De bloemenventers hadden die concurrentiestrijd soms onderling geschikt. Zij kwamen een vrijwillige wijkverdeling overeen met afspraken over de verkoopprijzen. In de wijk vormden zij de vaste venters met een vaste klantenkring.

Vrije markten

Met hun handkarren hinderden ze het verkeer. Op de drukste straten in Amsterdam werden daarom ventverboden afgekond-

digd. Ter compensatie konden de venters terecht op zogeheten vrije markten. Daar mochten de venters zonder betaling van marktgeld een standplaats innemen. Dergelijke vrije markten hebben bestaan in de Westerstraat (sinds 1891), in de Albert Cuypstraat (vanaf 1905), de Dapperstraat (1911), de Ten Katestraat (1912) en de Lindengracht (1913).

Het luidkeelse aanprijzen van de waren, het zogeheten luide venten, hinderde iedereen: de stadsbewoner in zijn avondrust, de kinderen op de scholen, de winkelier in zijn nering en de gelovige in zijn zondagsrust.

Klachten tegen het 'luide venten' leidden in Amsterdam al in 1913 tot aanpassing van de politieverordening. De kerkeraad van de Nederduitsch Hervormde gemeente klaagde regelmatig dat het luide venten op zondag de preek en de zondagschool verstoortte. Het was een vaak herhaalde klacht. Gelovigen uitten die klacht ook wel publiekelijk. 'Laat men tot meerdere glorie Gods, op Zondag maar gerust eens wat venters half lam slaan of den kop kloven! Er blijft altijd nog genoeg over van dat tuig, dat onder het mom van iets voor zijn gezin te moeten verdienen, er eenig en alleen op uit is om de vromen van harte te pesten. Waar blijft je "stille aandacht" als je op Zondag je weekse zonden en gemene streken zit te neutraliseren en je wordt dan eensklaps gestoord door den kaufmännischen kreet: bezze en vrambooze!' In 1913 verbood de Amsterdamse gemeenteraad het uitventen van zogeheten geringe eetwaren op zondag in de nabijheid van kerken.

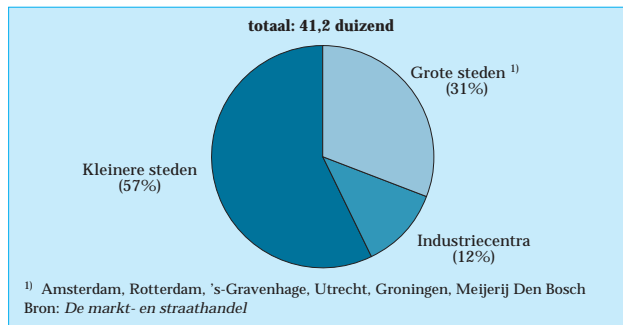
Oneerlijke concurrentie

Na 1920 nam het aantal venters erg snel toe, van 22,3 duizend venters in 1920, tot 41 duizend in 1930 en tot 75 duizend venters in 1937. Oorzaak van deze sterke groei was de crisis van de jaren dertig. Een groot aantal werklozen waagde zich aan de straathandel. De gemeente Amsterdam ondersteunde zo'n initiatief graag. Zij hielp vele werklozen met zogeheten handelsgeld de straat op om het als venter te proberen. Zo'n regeling was voor de gemeente voordeliger dan een volledige steunuitkering.

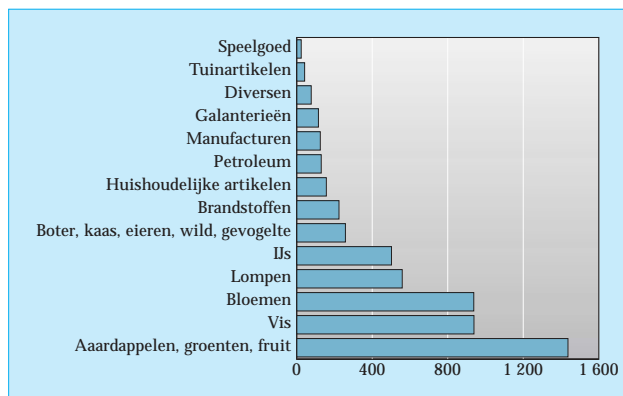
De concurrentie was moordend, de omzetten gering. In de meeste gevallen bleven de inkomsten ver achter bij de steunnormen. In 1928, dus nog buiten de crisisjaren, verstreekte het Gemeentelijk Bureau voor Maatschappelijke Steun in Amsterdam al ruim vierduizend keer handelsgeld, tot een totaal van 89 duizend gulden. Nog eens 350 lompenventers ontvingen 19 duizend gulden steun. De Burgerlijke Instelling voor Maatschappelijke Steun gaf in datzelfde jaar aan 2267 venters ondersteuning. Tachtig procent van de gesteunden moest een jaar later weer aankloppen voor hulp.

De steun aan het grote aantal niet levensvatbare bedrijfjes – drie van de tien venters moesten regelmatig terugvallen op hulp van het Gemeentelijke Bureau voor Maatschappelijke Steun – bracht het gevaar mee van wat werd genoemd de 'overbezetting van het ventersberoep' en van oneerlijke concurrentie.

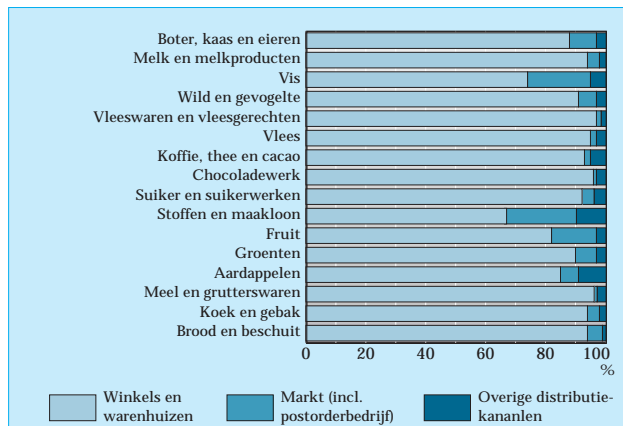
Venters naar streek, 1936

Venters in Amsterdam naar warensoort, 1936

Aankopen naar distributiekanaal, 1999

Vergunning

Duidelijk was dat er teveel venters waren. De Ventcommissie, ingesteld op 16 november 1928, boog zich over het ventersvraagstuk in de hoofdstad. Zij moest plannen maken voor een zekere ordening en met maatregelen komen die de venters een behoorlijk bestaan zouden garanderen. Het venten werd gekoppeld aan een vergunning. Zonder zo'n vergunning mocht niemand meer de straat op. Een venter kreeg een vergunning voor het venten van één artikel en voor een bepaalde wijk in de stad,

uit de buurt van markten en winkels. Deze laatste eis was bedoeld om de concurrentie met de marktkoopman en winkelier tegen te gaan. Het aantal vergunningen werd teruggebracht, in eerste instantie tot vierduizend. Zolang dat aantal niet was bereikt, werd de uitgifte van nieuwe vergunningen opgeschort. Amsterdam was zo de eerste gemeente in ons land waar de straathandel was geregeld.

Markthandel

Marktkoopliden hadden het doorgaans beter dan de venter. Zij verkochten een keur van dagelijkse gebruiksartikelen, maar ook bloemen en boeken, goedkope snuisterijen, parfumerieën, toiletzeep, tandpasta en tweedehandsartikelen, en van zeer uiteenlopende kwaliteit en prijs.

Toch was ook onder hen de concurrentie groot en waren de marges klein. Een ervaren marktkoopman verdiende in goede weken nauwelijks 12 gulden, 15 gulden was een uitzondering. Het was nog niet de helft van het weekinkomen van een vaste havenarbeider in Amsterdam.

Veel marktkoopliden reddden het niet zonder grossierskrediet. In noodgevallen sprong het Gemeentelijk Bureau voor Maatschappelijke Steun bij met de verstrekking van handeldgeld. Enkele gemeenten hebben pogingen gedaan de concurrentie tussen de marktkoopliden te verzachten door grenzen te stellen aan het aantal kramen en het protegeren van plaatsgenoten, maar zonder veel succes.

Ruim 3,5 duizend marktkoopliden telde ons land in 1930. Met 1 110 marktkoopliden was Amsterdam het onbetwiste marktcentrum. Den Haag had er 438, Rotterdam 360. Naast deze marktkoopliden waren er nog ruim vierduizend kooplieden in ongeregeld goed. Naar schatting waren er bovendien nog een kleine tweeduizend marktkoopliden die het vak uitoefenden naast dat van winkelier. De Directie van handel en nijverheid raamde daarmee het aantal marktkoopliden op 9 500. In 1937 waren het er al vijftienduizend.

Goedkope gebruiksartikelen

Buiten de grote steden, in de industriecentra, overheersten de manufacturenmarkten. In de kleinere provincieplaatsen werden minder levensmiddelen verhandeld en meer goedkoop fruit, goedkope gebruiksartikelen, manufacturen, goedkope huishoudelijke artikelen, rijwielen, gereedschappen. In kleinere plaatsen op het platteland kwamen markten voor in de vorm van een jaarmarkt, kermis, paardenmarkt of tentoonstelling. De Directie van handel en nijverheid schatte het aantal kermissen, jaarmarkten en paardenmarkten in 1940 op duizend.

Ambulante handel

Nog steeds wordt een flink deel van onze vis, aardappelen, groenten en fruit, en bovenal stoffen, via de markt gedistribueerd. Volgens het Centraal Registratiekantoor Detailhandel-Ambacht zijn er in 1999 25,6 duizend bedrijven actief in de ambulante handel. Het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf raamde de totale omzet van deze bedrijven in 1999 op bijna 3,4 miljard euro. Daarvan kwam 75 procent, dit is 2,6 miljard euro, voor rekening van de 17,7 duizend ondernemingen met uitsluitend ambulante activiteiten, dat wil zeggen niet gecombineerd met een winkel. Het aantal transacties was 530 miljoen. ◀

Ronald van der Bie

De markt- en straathandel in Nederland 1941. Verslagen en Mededeelingen van de Directie van handel en nijverheid van het Departement van handel, nijverheid en scheepvaart. ('s-Gravenhage 1941) V.R.A.D. Huberts, *De Amsterdamse venters. Een sociografische monografie.* (Amsterdam 1940)

K. Jaarsma, W.V.M. van Rijt-Veldman, *Handje contantje! Onderzoek naar de kosten van het betalingsverkeer in de ambulante handel.* Hoofdbedrijfschap Detailhandel. (Den Haag 2001)

Gegevens over aankopen naar distributiekanaal zijn te vinden op de CBS-website: www.cbs.nl.